

# Politologia muuttuvassa yhteiskunnassa

OLAVI BORG

ABSTRACT  
Political science in a  
Changing Society

Political scientists are not only academic researchers and teachers any more, but also those who produce, evaluate and even adapt socially relevant knowledge. These changes expose both political science and scientists to a new situation. We must learn to read changes in the surroundings; it is time for them to be renewed, and perhaps oriented in a new way.

Kun OECD:n Suomea koskeva Social Science Policy -raportti ilmestyi 1981, se antoi suomalaisesta politiikan tutkimuksesta ja sen harjoittajista mairittelevan kuvan verrattuna esimerkiksi vastaavaan sosiologiaa ja sosiologeja koskevaan kuvaan. Poliitiikan tutkijat todettiin pieneksi, identiteetiltään lujaksi ja yhteistyökykyiseksi, yhteiskuntaan hyvin etabloituneeksi tutkijajoukoksi, jolla oli myös hyvät kansainväliset kontaktit ja kasvava kansallinen respekti. Ei suuria ongelmia, hyvä itsearvostus, mutta ei myöskään kohtuuttomia kuvitelmiä omasta suorasta vaikutusvalastaan yhteiskunnassa.<sup>1</sup> Näin karkeasti ottaen.

<sup>1</sup> Social Science Policy. Finland. OECD. Paris 1981. Ks. erityisesti sivut 172—173.

Tuskin tuo kuva sanottavasti on kuluneina vuosina muuttunut eikä se ehkä ole kovin kaukana ns. objektiivisesta todellisuudestaan. Itse asiassa politiikan tutkijat ovat poikkeuksellisen hyvin näköisillä suomalaisessa yhteiskunnassa. Useilla alan edustajilla on merkittäviä välillisiä ja suoriakin vaikuttajarooleja sekä akateemisissa maailmassa että laajemmin yhteiskunnassa. Eikä alan tutkimustakaan voi sanoa — ainakaan kansallisessa katsannossa ja muihin sosiaalitieteisiin verrattuna — mitenkään jälkijättöiseksi ja tuotoksiltaan vähäiseksi. Kyllä kaikki tämä välillisesti heijastuu koko alan nauttimaan arvostukseen ja saavuttamaan asemaan yhteiskunnassa.

Politiikan tutkimus on elänyt tiettyä ekspansioikautta jo pitkään, ei niin rajua ja näkyvää kuin mitä sosiologia eli 50-luvulta aina 60-luvun lopulle saakka, mutta kuitenkin selvästi havait-

tavissa olevaa nousua. Ajatelkaamme vain kansainvälisen politiikan tutkimuksen sekä rauhan- ja kehitystutkimuksen nopeaa laajenemista maassamme. Ajatelkaamme hallintotieteellisen tutkimuksen laajenemista ja vähittäistä eriytymistä kokonaan omaksi alueekseen kuten on jo käynyt tai käymässä myös kansainväliselle poliittikalle. Tai ajatelkaamme erimuotoisen järjestöihin kohdistuvan tutkimuksen nopeaa kasvua tai alan naistutkimuksen selvästi nähtävissä olevaa nousua. Tai ajatelkaamme hyvinkin laaja-alaisen sopimustutkimuskannan syntyä korkeakouluihin. Kyllä kaikki tämä todistaa merkillisestä kasvusta ja laajentumistendenssistä, jonka rajoja ei ole nähtävissä. Kysymys lienee jostakin sosiaalisten systeemien sisään rakennetusta kasvun logiikasta, jonka energiavarat eivät ole vielä läheskään loppuun kulutettuja. Perinteisestä valtio-opin tutkijasta saattaa joskus tietenkin tuntua mitä oikeastaan tieteenalaamme jää jäljelle tällaisen jatkuvan eriytymisen ja laajentumisen jälkeen. En usko, että todellinen huolenaiheemme on tässä. Otan seuraavassa esille muutamia ajatuksia, jotka omasta mielestäni ovat alallamme huolen aiheita.

Ensinnäkin itse tutkimusorientoituneisuudesta. On tietenkin välttämätöntä etsiä uusia tutkimuskohteita ja ongelmanasetteluita, mutta ei tulisi unohtaa itse politiikan perusinstituutioita ja peruskäsitteitä. Silloin kun yhteiskunnallinen muutos ja poliittinenkin muutos on nopeaa ja näkyvää, silloin on tarkattava erityisesti, vaikuttaako tämä muutos myös käsityksiimme itse politiikan perusinstituutioista, peruskäsitteistä ja suhteista. Esimerkiksi nyt muodikas kieli- ja symboliorientoitunut tutkimus on itseasiassa eräs luontainen tutkimuksen vastaus havaittuihin ympäristön muutoksiin.<sup>2</sup> Kielen ja politiikan intiimin yhteyden havaitseminen ei tietenkään ole mikään uusi, postmodernin yhteiskunnan tuote,

vaan palautuu jo sokraattiseen metodiin. Se on siis varsin vanha idea ja tutkimustraditio, joka eri muodoissaan on elänyt politiologiassa vuosikymmenestä toiseen. Milloin se on ilmennyt vain yleensä keskeisten käsitteiden analyysinä, milloin sisällönanalyyseina tai psyko-lingvistiikkana tai erimuotoisena hermeneutiikkana. Oleellista olisi kuitenkin näiden analyysien edes jonkinasteinen sitominen oman ajankohtansa poliittisiin instituutioihin, poliittisiin perusprosesseihin kuten vallankäyttöön, hallitsemiseen ja arvottamiseen sekä poliittisiin päättäjiin. Muuten näiden analyysien anti niin tutkimusrationaalisesta (tutkimusta edistävästä) kuin tutkimuseettisestäkin (yhteiskuntaa edistävästä) näkökulmasta jää pahasti vajavaiseksi.

Tiedän, että tämä huomautus on hieman koulumestariomainen, mutta akateemisille oppiaineille on välttämätöntä säilyttää tietty itseidentiteetti, eräänlainen tieteenalan perusteiden »corpus», joka muuttuu suhteellisen hitaasti. Eli vanha oikeusoppineen Ensio Kytömaan 50-luvun julkisoikeuden peruskursseilla, valtiotieteellisessä tiedekunnassa, usein toistama sarkastinen huomautus »ei se nyt ole mikään valtiotieteen maisteri joka ei ainakin tätä asiaa tiedä» ei ole aivan vailla varteenotettavaa viisautta. Poliitiikan tutkimusessakin on eräitä perusasioita, jotka jokaisen tulisi oppia ja joita aina tulisi tutkia, jotta alan perusidentiteetti voisi säilyä. Ajattelen nyt ensisijaisesti (yleistä) valtio-oppia yhtenä perusyhteiskuntatieteenä. Emme voi poistaa siitä puolueiden, poliittisten aatteiden, poliittisten instituutioiden (kuten päämies, hallituslaitokset edustuslaitokset) etujärjestöjen, poliittisten järjestelmien jne. tutkimusta. Ainakin oma kokemukseni tutkielmien ja ylempien opinnäytteiden ohjaamisesta viittaa siihen, että eräät näistä perinteisistä alueista jäävät nykyään kovin vähälle mielenkiinnolle monen ns. modernin, syvällisemmän ja tieteellisemmän tuntuksen teeman rinnalla. Meillä

<sup>2</sup> Ilmeisesti visuaalisen kokemismaailman räjähdyskennomainen määrällinen kasvu sähköisen viestinnän myötä on ollut yksi syy esim. semiotiikan eri muotoihin kohdistuneen kiinnostuksen suureen kasvuun. Toinen syy on ilmeisesti ollut pettyminen marxilaisen »tekojen ja ideologian» maailman suurissa odotuksissa 60- ja 70-luvuilla. Kolmas vaikuttava seikka on ollut ranskalaisen postmodernismin ja sen mukana kulkeutuvan fenomenologisen ja eksistentiaalisen perinteen vaikutus anglosaksisen empirismin ja analyttisyyden vastapainona. Myöskään samanaikaista Habermasin vaikutusta ei voida unohtaa. Pienenä vaarana kaikessa tässä mieles-

täni on politologisen tutkimuksen irtoaminen liiaaksi politiikan reaalisista rakenteista. Symboli- ja kielimaailman sekä elämismaailman muutos on pikemminkin eräs trendi sosiaalisissa järjestelmissä, ei niitä vallitseva ydin. Aivan kuten ajattelua ei voida samastaa kielenkäyttöön (ks. esim. Thomson, *The Psychology of Thinking*, Harmondsworth 1963, s. 164 ja seur.), ei politiikkaa voida samastaa politiikan kieleen, kommunikaatioon, symboleihin ja merkityksiin. Ne ovat vain sen yksi mielenkiintoinen osa.

alan ammattilaisilla on ensisijainen vastuu, että myös alan peruskysymyksiä riittävästi tutkitaan ja että ne säilyvät opetussisällöissä vuosikymmenestä toiseen. On hyvä, että eri korkeakouluissa ja koulutusohjelmissa painotetaan eri asioita, mutta eräät perusasiat tulisi olla kaikille yhteisiä.

Muutoin kantani tutkimusorientoitumiseen on vuosien mittaan itse asiassa kehittynyt yhä enemmän interdisiplinääriin ja avoimeen ongelma-keskeiseen suuntaan. Paljon organisaatioissa, hallinnossa, politiikassa ja yliopiston ulkopuolisessa niin elinkeinoelämän kuin julkisen sektorin kulutustoiminnassa mukana olleena olen jopa alkanut epäillä, että ns. akateeminen maailma tuottaa paitsi tahattomia myös tahallisia esteitä tiedon hyväksikäytölle yhteiskunnassa ja ihmisten elämässä. Sen vuoksi on mielestäni pakko arvioida uudelleen monia perinteisiä tapoja tuottaa, arvioida ja jakaa tutkimustietoa. On tietenkin välttämätöntä esimerkiksi tutkijakoulutuksessa oppia tieteellisen ajattelun perinteiset normit ja metodisäännöt, mutta mielestäni ne eivät enää riitä, siksi myös kaikkeen uuteen ja kokeilevaan on syytä mielestäni suhtautua avoimesti ja myönteisesti. Muutoin ei ole riittäviä kriteerejä tiedon evaluoinnille eikä keinoja tietotuotannon sekä ajattelun uudistamiselle. Ja tämä on mielestäni välttämätön edellytys säilyttääksemme tieteen arvostuksen ja sen tulosten eettisesti hyväksytyin käytön tulevaisuudessa. Tämä edellyttää myös avonaisuutta uusien tutkimusalueiden kehittämiselle ja ympäristön muutosten herkkälle seuraamiselle. Kun naisemansipaatio etenee, edistettäköön naistutkimusta. Kun energiakysymykset hallitsevat yhä enemmän yhteiskuntiamme, tutkikaamme energiapolitiikkaa ja laajemminkin energian ja yhteiskuntiemme suhteita. Kun kansalaisten järjestökiinnittyminen muuttuu, tutkikaamme vaihtoehtoliikkeitä ja kansalaisten organisoitumista. Kun kansainvälistyminen etenee ja kehitysongelmat kasvavat, tutkikaamme rauhan ja kehityksen kysymyksiä. Kun sähköinen viestintä ympäröi meidät uuden sfäärin tavoin, tutkikaamme puhetta, imagoja, symboleja, viestintää jne. — Ja kun punamulta loppui ja sinipuna syntyi, niin saakoon Suominen (ja erityisesti Koivisto ja Holkeri) kohtuullisen määrän myös politologien tuottamaa tietoa uudesta poliittisesta tilanteesta. Sosiaalitutkimuk-

sessahan on aina käytetty ongelman ajankohtaisuutta ja sosiaalista merkityksellisyyttä yhtenä tutkittavuuden ja ongelman tieteellisen relevanttisuuden kriteerinä.<sup>3</sup>

Samanaikaiseen ekspansoitumiseen ja alan perusidentiteetin säilyttämiseen liittyy tietenkin ongelmia. Nopeasti kasvava sopimustutkimuskanta ja ehkä myös yhteiskunnan muutoksesta lähtöisin olevat tutkimus- ja tiedonhankintapaineet vahvistavat sellaisia toimintoja, joita perinteinen tiedeyhteisö ei juurikaan ole arvostanut. Perinteinen tiedeyhteisö varsinkin humanistisella ja sosiaalitieteellisellä puolella on pääsääntöisesti pitänyt tieteenharjoittamista eräänlaisena idealistis-älyllisenä toimintona. Tiede on korkeasti arvostettua ihmismielen toimintaa, eräänlaista ihmisuvun älyllistä seikkailua, jolla on arvoa sinänsä. Tieteen ei tarvitse tai ei ehkä tulisiakaan palvelella mitään materiaalisia pyrintöjä, se etsii ns. totuutta. Tiede nähdään joskus jopa eräänlaisena taiteen rinnakkaisilmionä, ihmismielen toimintona älyllisen uteliaisuutensa ja epäilevän mielensä henkiseksi tyydyttämiseksi. Joskus suostaan esteettisten tarpeiden tyydyttäjänä. Köyhä taiteilija ikään kuin tarvitsee rinnalleen köyhän tieteenharjoittajan. Ne ovat sitten kokonaan muut, jotka mahdollisesti mesenoivat, tekevät resurssipäätökset ja korjaavat tästä älyn leikistä materiaalisen hyödyn.

Tiede on siis tämän perinteisen katsantotavan mukaan ennen muuta eräs ajattelun ja elämisen tapa, joka on melko vahvasti idealistissävyydestä väritetty. Tähän ajatuslinjaan soveltuvat hyvin perinteiset akateemiset kuviot, reviiritietoinen akateeminen opetus ja perustutkimus, puheet korkeakouluista norsunluutorneina, epäilyt tieteen popularisoinnista, yliviritetty tieteenalan fakkikieli ja kunkin tiedeyhteisön sisäänlämpiävät normit ja toimintatraditiot. On tietenkin selvää, että tämä kuvaus on karkeistettu, mutta tämän tradition perusajatus on siinä, että tiede on ensisijassa ajattelun toimintaa, ilmiöiden selittä-

<sup>3</sup> En tiedä, onko tätä kriteeriä koskaan mihinkään kirjattu, mutta esim. ylempien opinnäytetöiden arvostelussa tämä on vakiintunut ja jo vuosikymmeniä kestänyt tapa. Ehkä tämän kriteerin yksi lähtökohta on ollut rajanvedossa historiatieteisiin, joille useat sosiaalitutkimuksen ongelmat ovat ajassa »liian lähellä». Kriteeri kyllä samalla sisältää piiloisesti ajatuksen tieteen hyötyarvosta ja siis painotuksen tavoitetutkimukseen.

mistä ja ymmärtämistä. Näin luodaan tieteen »corpusta» hyväksytyjen tosiasioiden joukkoa eräänlaisena kumuloituvana prosessina, jolle keskeistä ovat verifioituvuus ja falsifioituvuussäännöt sekä tieteen sisäiset teoreettiset ja metodiset asettamukset.<sup>4</sup> Hyvän esimerkin tästä tarjoavat esimerkiksi eri aikojen maailmankuvakäsitykset ja ylimalkaan luonnontieteiden tieteenkehitys. Tieteellä on siis merkitystä erityisesti henkisen kulttuurin kehitykselle. Niinpä Galileitä on pidetty joskus esimerkkinä juuri tällaisen tiedekäsityksen markkinoimisesta hänen pyrkiessään saamaan kopernikaanisen maailmankuvan hyväksytyksi sekä tiedeyhteisössä että laajemmin yhteiskunnan (ja tuolloin tietenkin kirkon) piirissä. Vastaavasti taas Francis Baconia on pidetty esimerkkinä juuri lähes päinvastaisen vahvasti soveltavan, tavoitehakuksen ja sosiaaliseen hyötyyn perustuvan tiedekäsityksen markkinoimisesta.<sup>5</sup>

Tämä jälkimmäinen »materiaalinen» tiedekäsitys korostaa erityisesti tieteen sosiaalisia ja käytännöllisiä vaikutuksia ja yleensä sen merkitystä yhteiskunnan ja ihmisen hyvinvoinnille. Tiede on, ei vain älyllistä peliä, vaan ennen muuta mahdava ase luonnon hallitsemisessa ja hyväksikäytössä. Teknologiset tieteet, lääketiede, kliininen psykologia, sovellettu sosiaalitiede jne. ovat esimerkkejä tälle ajatuslinjalle painottuneista tieteistä. Tieteen tulisi siis pyrkiä ns. totuuden sijasta tai rinnalla vaikuttamaan ennen muuta eettisen, inhimillisen tai sosiaalisen hyvän edistämiseen ja toteuttamiseen. Vaikka tämä kahtiajaottelu on tietenkin kovin ideaalittyyppinen ja kokonaisvaltaisen tiedekäsityksen kannalta harhainenkin, se kummitelee yllättävän vahvasti keskusteltaessa tieteen ja tieteenharjoittajien roolista ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Miten on politiikan tutkimuksen alueella?

Näihin vuosiin saakka politiikan tutkimus on ollut hyvin vahvasti perustutkimusluontoista. Tosin 70-luvulla Suomen Akatemian rahoittamat muutamat ns. suurprojektit (selvimmin Tandem,

osin Deta) aktualisoivat perinteisen »puhtaan tieteen» ja »normatiivis-tavoitteellisen tieteen» välisen kiistan. Tilanne tosin oli sikäli koominen, että Tandem oli selvästi perustutkimusta, joskin vahvasti marxilais-normatiivista, kun taas Deta monilta osiltaan oli hyvin lähellä soveltavaa yhteiskuntatutkimusta tai ainakin sellaisiin tarpeisiin käyttökelpoista.<sup>6</sup> Politologiassa siis ei oikeastaan ole ollut tätä »normatiivisen» ja »tieteellisen» välistä ongelmaa. Nyt nopeasti kasvava sopimustutkimustoiminta tulee kyllä muuttamaan jonkin verran tilannetta, mutta oma kokemukseni sanoo, että siitä tuskin tulee mitään todellista ongelmaa. Olen ollut johtamassa jo useaa sekä julkisen sektorin että yksityisen sektorin rahoittamaa projektia — työn alla on parhaillaan neljä, joista kolmessa on tavoitteena myös lisensiaattityö ja väitöskirja — eivätkä kokemukset viittaa tähän suuntaan. Mutta ilman ongelmia ja tiettyjä sopeutumisvaikeuksia ei kyllä ole päästy eteenpäin. Varsinkaan julkishallinto ei meillä ole tottunut siihen, että sille esitettäisiin tutkimuksen pohjalta selkeitä normatiivisia johtopäätöksiä tai että joitakin sen toimenpiteitä arvioitaisiin avoimen kriittisesti. Samoin outoa näyttää pääsääntöisesti olevan tieteellisen ajattelun teoreettisten perusteiden ja yleensä alan perustutkimuksen laajempi esittely. Tieteelliseen ajatteluun kouliintuneiden määrä ei hallinnossa ole erityisen suuri. Tämä johtuu siitä, että pääsääntöisesti ei vielä ole meriitti, jos hallinnossa toimiva henkilö on tieteellisesti jatkokoulutettu. Lisäksi juridis-normatiivinen ajattelu on hallinnossa edelleen vallitseva. Nuorempi väki orientoituu kuitenkin myös hallinnossa selvästi tutkimustietoisemmin ja -taitoisemmin kuin vielä valtaa käyttävä vanhaan akatemiseen peruskoulutukseensa pohjaava johtoporras.

Tällöin tutkijalta vaaditaan erityistaitoja saada sanomansa perille. Yksi tapa on se, että sopimustutkimuksesta tehdään ensin vain ns. tutkimusraportti, josta yleiset teoreettiset ja yksityiskohtaiset menetelmälliset ainekset samoin kuin tutkimusalaan liittyvät katsaukselliset osat on karsittu minimiin. Nämä sitten esitetään vahvis-

<sup>4</sup> Ks. tieteen corpus-käsitteestä esim. Felix Kaufmann, *Methodology of the Social Sciences*. London 1958. Erityisesti s. 42.

<sup>5</sup> Jevons analysoi perus- ja tavoitetutkimuksen välistä eroa samoin kuin tiedekäsityksiä yleisemmin juuri Galileihin ja Baconiin perustuvan erottelun avulla. Ks. tarkemmin *The Teaching of Science*. Education, Science and Society. London (Allen & Unwin) 1969. Erityisesti s. 57—99.

<sup>6</sup> Ks. tarkemmin tästä 70-luvun puolivälissä alan tiedeyhteisöä paljon keskusteluttaneesta teemasta esim. *Demokratia ja tasa-arvo*. Toim. Hannu Rautkallio ja Martti Häikiö. KTTS. WSOY. Helsinki 1977.

tettuina vasta lisensiaattityönä ja väitöskirjana tarkistetussa laitoksessa. Erityisen tärkeää näyttää olevan ns. huippupäättäjille tarkoitetun tiivistelmän samoin kuin julkisuuteen tarkoitetun tiedotuksen muotoilu ja toteuttaminen. Niin järjestöt kuin hallintokin näyttävät olevan hyvin tarkkoja ja herkkiä julkisuuteen tiedottamisen suhteen. Se tulee ehdottomasti suorittaa yhteistoiminnassa tilaajan kanssa ja mieluummin ammattitiedottajan tai muutoin alaa tuntevan henkilön avustuksella. Huippupäättäjille on turha lähettää usean sadan sivun tutkimusraporttia. Pelkistetty tiivistelmä työn periaatteista, tuloksista ja johtopäätöksistä sekä viittaukset, mistä tärkeimmät asiat tarkemmin löytyvät on paras tae, että joku mahdollisesti myös raportin lukee.

Mitä tällä kaikella sitten on tekemistä perinteisen tieteentekemisen ja sen ankarien muoto sääntöjen kanssa? Ei tietenkään siinä mielessä, mitä tieteellisen perustutkimuksen traditio meille tieteestä kertoo. Kyllä tieteentekemisen säännöt ilmeisesti tulevat pysymään tulevaisuudessaakin yhtä tiukkoina, ehkäpä niitä joudutaan tiukentamaan. Mutta on aivan ilmeistä, että siirtyessä informaatiokeskeiseen yhteiskuntaan, tieteen asema ja merkitys yhteiskunnallisena instituutiona tulee muuttamaan. Tieteenharjoittajat eivät voi enää vain keskustella keskenään tiedeyhteisön sisällä, josta sitten jotkut tiedot ikään kuin valuvat yhteiskuntaan, missä niitä sitten taas toiset soveltavat ja hyödyntävät. Tiedeinstituutio avonaistuu ja sille tullaan esittämään samalaisia (mm. tulosvastuisia) vaatimuksia kuin yhteiskunnan muillekin laitoksille. Tästä on jo aivan selviä näyttöjä niin hallinnolliselta tasolta kuin keskustelun tasolta.<sup>7</sup> Ollaanpa asiasta mitä mieltä hyvänsä, niin näin tulee tapahtumaan. Tällöin tietenkin tiedeyhteisön itsensä tulee myös ryhtyä vaalimaan aikaisempaa pontevammin omaa reviiriään ja omia sisäisiä toimintasääntöjään.

Mutta tämä ei riitä, tiedeyhteisöllä on oikeus ja mielestäni velvollisuuskin ryhtyä vaatimaan myös muulta yhteiskunnalta aikaisempaa selkeämpien, »tieteenomaisten» normien käyttöä,

argumentoitua keskustelua ja selkeiden käyttäytymissääntöjen noudattamista. Aivan erityisen vaativa tämä tehtävä tulee olemaan politiikan tutkijoilla. Olen vakavissani kun muistutan Platonin filosofikuningasajatuksesta: jos hallitsijoita ei tule filosofeja, niin filosofien on ryhdyttävä hallitsijoiksi. Eli: joka päätöksentekijäksi ryhtyy, rakastakoon myös tiedonhallintaa. On tehtävä itsestään selväksi vaatimus tiukemmasta tietopohjasta, analyttisyydestä ja ilmaisun selkeydestä niin yleensä yhteiskunnallisessa keskustelussa kuin erityisesti päätöksenteossa. Kun aikanaan kirjoitimme oman laitoksemme koulutusohjelman tavoitteista, sijoitimme siihen tarkoituksella, tutkimus-, suunnittelu ja kehittämistehtävien lisäksi myös johtotehtävät niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Politologian harrastajien on aina hyvä muistaa tämä tiedon ja hallitsemisen toisiinsa yhdistävä ajatustraditio, joka ilmenee niin Platonin filosofikuningasajatuksessa kuin Uppsalan skytteaanisessa alan varhaisessa professuurissa 1600-luvulla ja edelleen Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan perustamisen yhteydessä 1940-luvulla. Tuon skytteaanisen professuurin ideahan oli tarjota soveltuvia tietoja erityisesti ulkoasianhallinnon alalle aikoville aatelisnuorukaisille. Lisäksi oppituolin nimi oli paljon puhuva: »eloquentia et politices».<sup>8</sup> Aivan sama idea, erityisesti ammattitaitoisen ei-juridisen koulutuksen saaneen pätevän henkilöstön kouluttaminen, yleensä valtionhallinnon ja erityisesti ulkoasianhallinnon palvelukseen oli yksi perusidea myös perustettaessa valtiotieteellistä tiedekuntaa, jossa valtio-opilla perusyhteiskuntatieteenä oli merkittävä asema.<sup>9</sup>

Vaikka emme aivan täydellä vakavuudella suhtautuisikaan noihin historiallisiin alan määrittäisiin, emme pääse mihinkään siitä, että politologia tieteenä ja politologit tieteenharjoittajina sijoittuvat tehtävässään sellaiseen yhteiskunnalliseen asemaan, josta voidaan sekä tarkkailla että vaikuttaa hyvin keskeisiin yhteiskunnan prosesseihin. Politologisen tiedon kysyntä yhteiskunnassa on viime vuosina selvästi kasvanut samalla kun tutkimusalue on laajentunut. Tästä voi

<sup>7</sup> Valtioneuvoston periaatepäätös 25. 9. 1986 ja samoin VV:n 19. 2. 1987 hyväksymä korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelma vuosille 1987—1992 sisältävät tästä selvät normit.

<sup>8</sup> Ks. esim. Nousiainen ja Anckar (toim.), Valtio ja yhteiskunta, s. 19. WSOY Juva 1983.

<sup>9</sup> Ks. esim. Paakkunainen, Demokratia, tiede, kansanvalitus, Jyväskylä 1985. Erityisesti s. 160—163.

seurata roolivaikeuksia alan tieteenharjoittajille. Tulisiko politologin omaksua esimerkiksi sen orjan rooli, joka roomalaisen triumviraattorin ratilla kuiskaili herransa korvaan muistutuksia kunnian katoavaisuudesta ja ihmisen kuolevaisuudesta? Vai tulisiko politologin ensisijaisesti säilyttää burnhamilainen »vapauden puolustamisen linja» paljastamalla vallan väärinkäytön mahdollisuudet ja tavat?<sup>10</sup> Vai tulisiko politologien entistä enemmän asettua yhteiskunnan ja ihmisten palvelijoiksi ihmisen, kansakunnan ja ihmiskunnan hyvinvoinnin ja hyvän tulevaisuuden toteuttamisessa? Vai tulisiko politologin entiseen tapaan pysyä omassa tutkijankammiossaan puurtamassa perustutkimusta, keskustelemassa samoin ajattelevien kanssa, lukemassa samoista asioista kiinnostuneiden kirjoituksia ja toivoa joskus saavansa pysyvää tai muutoin parempaa virkaa? (Unohtan tässä tietoisesti politologin roolin

kommentaattorina lehdistössä ja sähköisissä viestimissä samoin kuin muun ennustamisen, koska siitä allallemme on riittävästi sekavia kokemuksia!).

En käy tässä kehittelemään alan uutta ammattietiikkaa, mutta väitän ammattialana tullemme tilanteeseen, jossa näistä kysymyksistä olisi syytä laajemminkin keskustella. Me emme enää ole vain akateemisia tutkijoita ja opettajia vaan myös yhteiskunnallisesti relevantin tiedon tuottajia, sen arvioijia ja sen soveltajiaakin. Tässä muuttuvassa kentässä törmäämme moniin outoihin ja uusiin ilmiöihin, joihin perinteinen tiedekäsitys ja tapa harjoittaa tutkimusta ei anna vastauksia. On opittava lukemaan ympäristön muutoksia, on aika uudistua ja ehkä orientoitua uudelleenkin.

#### KIRJALLISUUS

<sup>10</sup> James Burnhamin alunperin 1943 ilmestynyt pieni kirjaneen *The Machiavellians* esitteli amerikkalaiselle lukijakunnalle sellaisia Euroopassa hyvin tunnettuja mutta USA:ssa erittäin vähän tunnettuja teoreetikkoja kuten Michels, Mosca, Pareto, Sorel ja Machiavelli eräänlaisesta kriittisen reaalipoliittisesta näkökulmasta. Siis politiikan arkikäytäntöä kuvattiin realistisesti, sellaisena kuin se ilman arvostuksia ilmenee, tosin ensisijaisesti vallankäytön näkökulmaa painottaen. Burnham antoi teokselleen alaotsikon »Defenders of Freedom». Sanoma oli seuraava: tuntemalla vallankäytön tosiasialliset muodot ja käyttötavat, myös vallan väärinkäytön, voit parhaiten puolustaa demokratian ja vapauden arvoja. — Teljo otti tämän teoksen kohta virkaan tultuaan Helsingin kurssivaatimuksiin ja siellä se pysyi vuosikymmeniä. Teljolla oli usein tapana laudaturin loppupotentin suullisessa kuulustelussa esittää kysymys: »Mitähän Burnham oikein mahdottaa tarkoittaa antaessaan kirjalleen tuollaisen alaotsikon»? Ei ole salaisuus, että ainakin me Teljon 50-luvulla valmistuneet oppilaat olemme pitkään jatkaneet tätä perinnettä aivan tietoisella tarkoituksella.

Burnham, James, *The Machiavellians. Defenders of Freedom*. The John Day Company, New York 1943.  
 Jevons, Frederick Raphael, *The Teaching of Science*. Education, Science and Society. Allen & Unwin, London 1969.  
 Kaufmann, Felix, *Methodology of the Social Sciences*. Humanities Press, New York 1944; repr. London 1958.  
 Nousiainen, Jaakko & Anckar, Dag (toim.), *Valtio ja yhteiskunta*. WSOY Porvoo 1983.  
 Paakkunainen, Kari, *Demokratia, tiede, kansanvalistus*. Valtiotieteellisen yhdistyksen intellektuaalihistoriaa 1935—1985. Valtiotieteellinen yhdistys, Jyväskylä 1985.  
 Rautkallio, Hannu & Häikiö, Martti (toim.), *Demokratia ja tasa-arvo*. KTTS. WSOY, Helsinki 1977.  
*Social Science Policy*. Finland. OECD. Paris 1981.  
 Thomson, Robert, *The Psychology of Thinking*. Penguin Books, Harmondsworth 1959; repr. 1963.  
 Valtioneuvoston periaatepäätös 25. 9. 1986 korkeakoululaitoksen kehittämisestä.  
 Valtioneuvoston 19. 12. 1987 hyväksymä korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelma vuosille 1987—1992.